

*Απὸ τῆς τελευταίας ταύτης μνείας παρέρχονται δύο καὶ ἥμισυς περίπου αἰῶνες σιγῆς, μεθ' ἧν ἄρχεται νέα σειρά μνειῶν, αἵτινες ὅμως δὲν ἀναφέρονται πλέον εἰ μὴ εἰς τὰ ἐρείπια καὶ τὴν παλαιὰν τῆς πόλεως εὐκλειαν.

Οὕτω, ἐν μὲν τῷ Ὀδοιπορικῷ Κυριακοῦ τοῦ ἐξ Ἀγκῶνος ἀναφέρεται, ὅτι ὁ περιοδεύων Κυριακὸς περὶ τὴν 25 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1436 ἔφθασεν εἰς τὸ ὀνομαστότατον Δωδωναῖον δάσος «παρὰ τὴν ἀρχαιοτάτην Νικόπολιν» καὶ εἶδε περιφανῆ ἴχνη τοῦ ἱεροῦ τοῦ μεγάλου Διὸς ¹, ἐν δὲ τοῖς Ἐπιγράμμασι προστίθεται ὅτι περὶ τὴν 12 Ἰανουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους «εἶδε τὴν Νικόπολιν μεγάλην ἐν Ἠπειρῷ πόλιν καὶ τείχη ἐξ ὀπτῆς πλίνθου παλαιόθεν κατεσκευασμένα». Ἐν συνεχείᾳ δ' ἀναφέρεται ὅτι ὁ περιηγητὴς εἶδε καὶ «ἱερὸν τοῦ Δωδωναίου Διὸς ἐκ τῆς πολλῆς παλαιότητος κατηρειπωμένον» καὶ πρὸς τούτοις «πέριξ καὶ πανταχόθεν ἐξαίσια μαρμάρια καὶ τὰ μάλιστα κεκοσμημένα οἰκοδομήματα» ².

Μολονότι δ' ἡ ἀμελής τοῦ Κυριακοῦ ἔκφρασις, συσχετίζουσα ἐν τε τῇ ἐπιστολῇ καὶ ἐν τοῖς Ἐπιγράμμασι τὴν Νικόπολιν μετὰ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Δωδωναίου Διὸς, θέτει ἡμᾶς εἰς δύσκολον θέσιν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ παραλληλισμοῦ, ἀφ' οὗ οὔτε ἀπὸ τῆς Δωδώνης ἦτο δυνατόν νὰ ἴδῃ τὴν Νικόπολιν οὔτε ἀπὸ τῆς Νικοπόλεως τὸ ἱερὸν τοῦ Δωδωναίου Διὸς, οὔτε δὲ ἐν τῇ Νικοπόλει, ἐξ ὧν ἡμεῖς τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, ἰδρῦθη ποτὲ ἱερὸν τοῦ Διὸς Δωδωναίου ἢ ἄλλου ³, ἐν τούτοις, ἀφ' οὗ αὐτὸς ἐπεσκέφθη τῷ ὄντι τὴν Νικόπολιν καὶ ἰχνογράφησε μάλιστα τμημά τι, ἔστω καὶ ἐλάχιστον, τῶν τειχῶν αὐτῆς ⁴, τείνομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὰ «marmorea ingentia atquae ornatissima aedificia», ἅτινα εἶδεν, ἀνάγονται εἰς τὴν Νικόπολιν.

Πολὺν τούτου βραδύτερον ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Γαλαξειδίου ⁵, περιγραφομένης τῆς μεταξὺ τοῦ συμμαχικοῦ ⁶ καὶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ναυμαχίας τῆς γενομένης κατὰ τὴν 7 Ὀκτωβρίου 1571 πρὸ τῆς Ναυπάκτου, ἀναφέρεται ὅτι «παρεκτός τοῦ ἀρχιναύαρχου Ἀλῆ οἱ Τούρκοι ἠερίθησαν

π^ο 82 ὁ Tafel ὑπομνηματίζει ὅτι ἡ Νικόπολις κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἦτο provincia (thema) περιλαμβάνουσα τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν καὶ μητρόπολιν ἔχουσα τὴν Ἄρταν.

¹) Πρὸβλ. Dr. Er. Ziebarth, Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος ἐν Ἠπειρῷ, ἐν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» τόμ. Α', σ. 111.

²) Dr. Er. Ziebarth. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 112.

³) Περὶ τούτου βλέπε κατωτέρω τὸ περὶ ἰδρυμάτων κεφάλαιον.

⁴) Dr. Er. Ziebarth. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 113.

⁵) Κ. Σάθα. Χρονικὸν Γαλαξειδίου σ. 29 κ. ἄ.

⁶) Ὁ συμμαχικὸς οὗτος στόλος καταρτισθεὶς συμφώνως τῇ κατὰ τὴν 25 Μαΐου 1571 συναφθείσῃ συνθήκῃ μεταξὺ Πάπα, βασιλέως τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς ἐννεικῆς Δημοκρατίας, ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ταπεινώσῃ τὴν τουρκικὴν ἀγερωχίαν.

μεταξὺ τῶν νεκρῶν καὶ τοὺς διοικητὰς τῆς Ναυπάκτου, *Νικοπόλεως*, Χίου, Ἀγκύρας, Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλων μερῶν . . . ». Εἶναι προφανές ὅτι ἐνταῦθα ὁ συντάκτης τοῦ Χρονικοῦ μεταχειρίζεται τὸ ὄνομα τῆς Νικοπόλεως ἀντὶ τοῦ τῆς Πρεβέζης, ἥτις πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἀντικαταστήσει τὴν Νικόπολιν.

Τέλος δ' ἐν τῷ βίῳ Εὐγενίου Ἰωαννουλλίου τοῦ ἐξ Αἰτωλίας ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς: «ἐκ δὲ τῶν Ἑσπερίων τοῦ στόλου τῶν Ἑνετῶν μετὰ πολλῆς τῆς παρασκευῆς ἐξελθόντος, ἣ τε Λευκὰς νῆσος μετὰ τῆς *Νικοπόλεως* ὑπ' αὐτοῦ παρὰ χρῆμα γίνεται, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ περιφανὴς ἄλασσα Πελοπόννησος . . . »¹. Ὅτι καὶ ἐνταῦθα γίνεται μνεία τῆς Νικοπόλεως ἀντὶ τῆς Πρεβέζης εἶναι αὐτόδηλον. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μιροζίνη (1684) καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καταλήψεως τῆς Πρεβέζης, ἣν εἶχε, κατὰ τὸν βιογράφον, προφητεύσει ὁ Εὐγένιος ὡς μέλλουσαν νὰ συμβῆ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ².

Περυίνοντες ἐνταῦθα τὰς περὶ Νικοπόλεως μνείας προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν εἰς τὰ ἐν αὐτῇ ἰδρύματα ἀναγομένων.

Ἰδρύματα.—Ὁ Ὀκταβιανὸς ἐπιθυμῶν νὰ καταστήσῃ τὸ κτίσμα αὐτοῦ κατὰ πολὺ ὑπερέχον τῶν ἐν μαρμαρῶ διατελουσῶν τότε ἑλληνικῶν πόλεων, δὲν θὰ ἠρκέσθη βεβαίως εἰς μόνην τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἀγαμάτων καὶ καλλιτεχνημάτων τῶν πόλεων, αἵτινες συνέβαλον εἰς τὸν συνοικισμόν τῆς Νικοπόλεως³, ἀλλ' ἀσφαλῶς καὶ θὰ διέταξε τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων συντευνόντων εἰς τὴν ὕλικὴν εὐημερίαν καὶ τὴν εὐπρόσωπον αὐτῆς ἐμφάνισιν.

Πότε ὅμως ἐγένοντο ταῦτα καὶ ὁποῖά τινα ἦσαν ἀτυχῶς καὶ πάλιν δὲν δύναται ἀκριβῶς νὰ προσδιορισθῇ.

Ὁ Σιράβων ἀναφέρει ὅτι ἐν τῷ προαστείῳ εἶχε κατασκευασθῆ τέμενος ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιείχετο ἄλλος καὶ ἱερὸς λόφος τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄλλοι ὑπῆρχε γυμνάσιον καὶ στάδιον. Πῶς ὅμως, πότε ἀκριβῶς καὶ πρὸς τιμὴν τίνος κατασκευάσθη τὸ τέμενος καὶ ἂν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ

¹) Σπυρ. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. 4 (1897) σ. 78.—Τὸν βίον τοῦ Εὐγενίου, ὅστις ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15' αἰῶνος, ἔγραψεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀναστάσιος Γόρδιος, ὅστις γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ 15' ἀπέθανε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1729.

²) Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, δύναται τις ἀσφαλῶς νὰ εἰκάσῃ ὅτι ὁ Εὐγένιος ἀπέθανε πρὸ τοῦ 1684.

³) Πausan. 7, 18, 6 «Πατρῆσι δὲ ἐν ἄκρῳ τῆ πόλει Λαφρίας ἱερὸν ἔστιν Ἀρτέμιδος ἑνεϊκὸν μὲν τῆ θεῶ τὸ ὄνομα, εἰσηγμένον δὲ ἐτέρωθεν καὶ τὸ ἄγαλμα. Καλυδῶνος γὰρ καὶ Αἰτωλίας τῆς ἄλλης ὑπὸ Αὐγουστοῦ βασιλείας ἐρημωθείσης διὰ τὸ εἰς τὴν Νικόπολιν ἦν ὑπὲρ τοῦ Ἀκτίου συνοικιζέσθαι καὶ τὸ Αἰτωλικόν, οὕτω τὸ ἄγαλμα τῆς Λαφρίας οἱ Πατρεῖς ἔσχον, ὡσαύτως δὲ καὶ ὅσα ἄλλα ἄγάλματα ἐκ τῆς Αἰτωλίας καὶ παρὰ Ἀκαργάνων, τὰ μὲν πολλὰ εἰς τὴν Νικόπολιν κομισθῆναι . . . ».

λόφου ὑπῆρχε τι δὲν ἀναφέρει ¹· οὐδ' αὐτῶν δὲ τῶν λαφύρων ἢ ἐμβόλων τὴν θέσιν καθορίζει μολοντί ποιεῖται μναίαν αὐτῶν ². Ἄν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ἑβδομον βιβλίον τῶν γεωγραφικῶν, ἐν ᾧ ἐκτίθενται τὰ περὶ Νικόπολεως, ἐγράφη ἀσφαλῶς μετὰ τὰ μέσα Ἰανουαρίου τοῦ 27 π. Χρ. ³ τότε, ἂν δὲν πρέπει νὰ καταγνώσωμεν εἰς τὸν γεωγράφον ἀμέλειαν, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ἐλάχιστα καὶ ἀσημάντου λόγου θὰ ἦσαν τὰ γενόμενα.

Ὁ Σουητώσιος ἕνα αἰῶνα βραδύτερον ἀναφέρει ὅτι ὁ Ὀκταβιανὸς τὸν χώρον, τὸν ὁποῖον ἐχρησιμοποίησεν ὡς στρατόπεδον, ἐκόσμησε διὰ τῶν ἐκ τῆς ναυμαχίας λαφύρων καὶ καθιέρωσεν εἰς τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὸν Ἄρην ⁴.

Ὁ δὲ Πλούταρχος, ὀλίγον τούτου βραδύτερον, πρῶτος ἀναγράφων τὰ περὶ τῆς ὀρθρίας συναντήσεως τοῦ Ὀκταβιανοῦ μετὰ τοῦ χωρικοῦ *Εὐτύχου* ἐλαύνοντος τὸν ὄνον *Νίκωνα* προστίθησιν ὅτι εἰς τὸν τόπον, ὃν διὰ τῶν ἐμβόλων ἐκόσμησεν, «ἔστησε χαλκοῦν ὄνον καὶ ἄνθρωπον» ⁵.

Τέλος δ' ὁ ἐν ἄλλοις διεξοδικώτατος Δίων ὁ Κάσιος προκειμένου περὶ τῶν ἰδρυμάτων δι' ἐλαχίστων πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι ὁ Ὀκταβιανὸς τὸν χώρον, ἐν ᾧ ἔστησε τὸ στρατηγεῖον αὐτοῦ, κρηπιδώσας διὰ λίθων τετρα-

¹) Στράβων 7, 325 «ἡ μὲν οὖν Νικόπολις εὐανδρεῖ καὶ λαμβάνει καθ' ἡμέραν ἐπίδοσιν, χώραν τε ἔχουσα πολλὴν καὶ τὸν ἐκ τῶν λαφύρων κόσμον, τό τε κατασκευασθὲν εἰμένος ἐν τῷ προαστείῳ τὸ μὲν εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν πεντητηρικὸν ἐν ἄλλοις ἔχοντι γυμνάσιόν τε καὶ στάδιον», τὸ δ' ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ τοῦ ἄλλου *ἱερῷ λόφῳ* τοῦ Ἀπολλωνοῦ».

²) Ὡς παρατηρεῖ τις ὁ Στράβων δὲν κατονομάζει τὰ *ἑμβόλα*, ἀλλ' ἀσφαλῶς ταῦτα ἔκονοι διὰ τῶν «λαφύρων» δι' ὧν ἐκόσμησε τὴν Νικόπολιν. Ἐκτός ἂν ἐν τοῖς λαφύροις καταλέγει καὶ τὰ ἀγάλματα καὶ καλλιτεχνήματα τῶν ἑλληνίδων πόλεων τῶν συνοικισασῶν τὴν Νικόπολιν.

³) Πρὸβλ. ὅσα γράφομεν ἀνωτέρω (σ. 120, 4) εἰς ἃ δέον νὰ προστεθῇ ὅτι ὁ Ὀκταβιανὸς ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς συγκλήτου Augustus κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 16 Ἰανουαρίου 27 π. Χρ.

⁴) Sueton. Aug 18 . . . locum castrorum, quibus fuerat usus, exornatum navalibus spoliis. Neptuno ac Martii, consecravit . . .».

⁵) Πλουτ. Ἀντώνιος, 65. «Καίσαρι δὲ λέγεται μὲν ἔτι σκότους ἀπὸ τῆς σκηνῆς κύκλῳ περιϊόντα πρὸς τὰς ναῦς ἄνθρωπος ἐλαύνων ὄνον ἀπαντῆσαι. Πυθόμενῳ δὲ τοῦτομα γνωρίσας αὐτόν, εἶπεν· «ἐμοὶ μὲν *Εὐτύχος* ὄνομα, τῷ δ' ὄνῳ *Νίκων*». Διὸ καὶ τοῖς ἐμβόλοις τὸν τόπον κοσμῶν ὕστερον, ἔστησε χαλκοῦν ὄνον καὶ ἄνθρωπον . . .» — Ὁ Ζωναρᾶς (I^o, 30) ἀντλῶν ἀπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐπαναλαμβάνει τὰ αὐτὰ μετὰ μικρᾶς τινὸς τοῦ λεκτικοῦ ἀλλαγῆς.— Ὁ Μιχαὴλ Γλυκάς, Χρονογρ. 380 (ἔκδ. Βόννης) ἀναφέρει τὸ ἐπεισόδιον ἀντιγράφων τὸν Ζωναρᾶν σχεδὸν κατὰ λέξιν μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι τὸν *Εὐτύχον* μετατρέπει εἰς *Εὐτύχη*.— Ὁ δὲ Νικήτας Χωνιάτης, 860 (ἔκδ. Βόννης) ὡς ἐξῆς ἀναφέρει τὰ τῆς τοῦ Ὀκταβιανοῦ ὀρθρίας συναντήσεως· «ἤνικα νυκτὸς ἐξίων τὸ τοῦ Ἀντωνίου κατασκέπασθαι στρατεύμα ἀνδρὶ ἐνέτυχεν ὄνον ἐλαύνοντι, καὶ πυθόμενος ὅστις εἶη καὶ ἐνθα πορεύεται ἤκουσεν ὡς «καλοῦμαι *Νίκων* καὶ ἐγὼ ὄνος *Νικάνδρος*, ἀφικνουῦμαι δὲ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος στρατιάν». — Ἐκ περισσοῦ βλέπει καὶ Μαλειῖου, Γεωγραφίαν τόμ. 2, σ. 279 (ἔκδ. Ἀνθίμου Γαζῆ, ἐν Βαντιῷ 1807).

γώνων ἐκόσμησεν αὐτὸν διὰ τῶν νικητηρίων ἐμβόλων καὶ ἔστησεν ἐν ὑπαίθρῳ ἔδος (ἄγαλμα) τοῦ Ἀπόλλωνος ¹.

Τὰς ἀπὸ τοῦ Στράβωνος μέχρι Δίωνος τοῦ Κασσίου πληροφορίας ἔχων τις ὑπ' ὄψιν, μολοῦσι αὐταὶ δύο καὶ ἤμισιν περίπου ἀπ' ἀλλήλων αἰῶνας ἀφίστανται, δύναται νὰ συνοψίσῃ ὡς ἐξῆς τὰ εἰς τὰ ἱδρύματα ἀναφερόμενα. Ὁ Ὀκταβιανὸς μετὰ τὴν ναυμαχίαν, ἄγνωστον ὅμως ἀκριβῶς πότε ², τὸν μετέωρον ³ χῶρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε στήσει τὸ στρατηγεῖον, καθιέρωσε ⁴ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ⁵, Ποσειδῶνος καὶ Ἄρεως ⁶ καί, ἀφ' οὗ ἐπέστρωσεν αὐτὸν διὰ τετραγώνων λίθων ⁷, κατεκόσμησε διὰ λαφύρων ⁸ καὶ ἐμβόλων ⁹ καὶ ἔστησεν ἄγαλμα μὲν ὑπαίθριον διὰ τὸν Ἀπόλλωνα ¹⁰, ἀνδριάντα δὲ χαλκοῦν διὰ τὸν Εὐτυχὸν καὶ παρ' αὐτὸν ὄνον χαλκοῦν διὰ τὸν Νίκωνα ¹¹. Κάτω δὲ τοῦ ἱεροῦ χώρου κατασκευάσας τέμενος ¹² περιέλαβεν ἐν αὐτῷ τὸ ἄλσος ¹³, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἱδρύθη γυμνάσιον καὶ στάδιον ¹⁴.

Τὶ ἄλλο προσετέθη εἰς τ' ἀνωτέρω κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς πόλεως αἰῶνας, ὡς καὶ τοὺς μετέπειτα μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ χρόνους, πότε καὶ ὑπὸ τίνος δὲν εἶναι βεβαίως εὐκόλον νὰ προσδιορισθῇ.

Ἐπὶ τῶν περιηγητῶν καὶ τῶν νεωτέρων γεωγράφων ὑπὸ τοὺς σω-

¹) Δίων Κάσσιος 51, 1, 3 «τό τε χωρίον ἐν ᾧ ἐσκήνησε, λίθοις τε τετραπέδοις ἐκηπίδωσε καὶ τ' ἰς ἀλοῦσιν ἐμβόλοις ἐκόσμησεν, ἔδος τε ἐν αὐτῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπαίθριον ἱδρυσάμενος».

²) Δίων Κάσσιος 51, 1, 4 «ταῦτα μὲν ἴσπερον ἐγένετο . . .».

³) Δίων Κάσσιος 50, 12, 3 «ἐπὶ μετεώρου. ὅθεν ἐπὶ πάντα ὁμοίως τῆς τε ἔξω τῆς πρὸς Πάξις θαλάσσης καὶ τῆς ἔσω τῆς Ἀμβρακικῆς τῆς τε ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἐν ᾧ οἱ λιμένες πρὸς τῇ Νικοπόλει εἰσὶν, ἀποπτόν ἐστιν, ἱδρύθη».

⁴) Στράβων 7, 325.—Sueton. Aug. 18.

⁵) Στράβων 7, 325.—Δίων Κάσσιος 51, 1, 3.

⁶) Sueton, Aug. 18.

⁷) Δίων Κάσσιος 51, 1, 3.

⁸) Στράβων 7, 325 «λαφύρων κόσμον».—Sueton. August., 18 «navabibus spoliis exornatum».

⁹) Δίων Κάσσιος 51, 1, 3 «ἔδος τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπαίθριον ἱδρυσάμενος».

¹⁰) Πλουτάρχου, Ἀντώνιος, 65 «τοῖς ἐμβόλοις τὸν τόπον κοσμεῖ . . .—Δίων Κάσσιος 51, 1, 3 «τοῖς ἀλοῦσιν ἐμβόλοις».

¹¹) Sueton, Aug. 96.—Πλουτάρχου, Ἀντώνιος 65 «ἔστησε χαλκοῦν ὄνον καὶ ἀνθρώπον».—Περβλ. Ζωναρᾶ 10, 30 «ἔστησε δὲ καὶ στήλας χαλκᾶς ἀνθρώπου καὶ ὄνου. . .».—Μιχαήλ Γλυκά. Χρονογρ. 280 (ἔκδ. Βόννης) «ἔστησε δὲ καὶ στήλας χαλκᾶς ἀνθρώπου καὶ ὄνου».—Νικήτα Χωνιάτου 260 (ἔκδ. Βόννης) «τούτῳ δὲ συγκαθεῖλον καὶ τὸν σεσαγμένον καὶ σὺν ὀγκηθμῷ στελλόμενον ὄνον καὶ τὸν τούτῳ ἐπ' ἐπόμενον ὄνηγόν, οὗς ἐν Ἀκτίῳ ἔστησε καίσαρ ὁ Αὐγουστος, ὃ ἐστὶν ἡ καθ' Ἑλλάδα Νικόπολις. . .».

¹²) Στράβων 7, 325.

¹³) Στράβων 7, 325.

¹⁴) Στράβων 7, 325.

ροὺς τῶν ἔρειπίων καὶ ἐν μέσῳ ὕλομανοῦς φύσεως διεκρίνοντο: περίβολος ἀνωμάλου μορφῆς ἐκτισμένος διὰ ποικίλων λίθων, ἐν οἷς καὶ ἐνεπίγραφοι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ἐν μικρότερον θέατρον δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως (δηλαδὴ τοῦ ἱεροῦ λόφου, ὅστις σήμερον λέγεται *Μιχαλίτοι*) καὶ ἐν μεγαλύτερον θέατρον βορειότερον τῆς ἀκροπόλεως πλησίον δ' αὐτοῦ ἐν στάδιον (ρωμαϊκῶν χρόνων) καὶ ἐν γυμνάσιον. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ λόφου διεκρίνοντο ὡσαύτως σημαντικὰ ἠρειπωμένα τμήματα ὑδραγωγείου, δι' οὗ ἤγειτο τὸ ὕδωρ ἐξ ἀποστάσεως 6 μιλίων¹.

Τὰ τελευταῖα ταῦτα διεκρίνοντο πιθανῶς μέχρι τῆς 4ης Ἰουλίου 1913, ὅτε ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Ἀλεξ. Φιλαδελφέως ἤρξατο ν' ἀνασκάπτῃ καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὰ μυστικὰ τόπων αἰώνων.

Ἄς ἴδωμεν τί ἐζητήθη καὶ τί μέχρι τοῦδε ἤλθεν εἰς φῶς. Ὁ Φιλαδελφεὺς ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐκθέσει ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «τὴν 15 Ἰουλίου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περὶ Νικοπόλεως κειμένου τοῦ Στράβωνος ἐπελήφθη τῆς ἀνευρέσεως τοῦ μεγάλου ναοῦ, ὃν... ἀνήγειρεν ὁ Αὔγουστος ἐπ' αὐτῆς τῆς θέσεως ἀκριβῶς ὅπου εἶχεν ἰδρύσει τὸ στρατηγεῖόν του. Ἡ θέσις αὕτη κατ' ἀμφοτέρους τοὺς συγγραφεῖς (Στρ. καὶ Δ. Κάσιον) εὗρητο ἐφ' ὑψηλοῦ λόφου...»². Ἐν δὲ τῇ εἰδικῇ μελέτῃ αὐτοῦ τῇ ἐπιγραφομένη «Νικόπολις» ἀναφέρει ἐπὶ λέξει τάδε: «ὁδηγούμενος ἀπὸ ἐν χωρίον τοῦ Στράβωνος, ἀνεκάλυψε τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἄρεως καὶ Ποσειδῶνος, ὃν ἀνήγειρεν ὁ κοσμοκράτωρ τότε καὶ ἰδρυτῆς τῆς Νικοπόλεως Αὔγουστος, μετὰ μεγάλῃς ἐπιγραφῆς, δι' ἧς ἐξαγγέλλει λατινιστὶ τὴν κοσμοϊστορικὴν αὐτοῦ παρὰ τὸ Ἄκτιον νίκην...»³. Κατὰ ταῦτα ὁ Φιλαδελφεὺς ἐπὶ τῇ βάσει χωρίου τοῦ Στράβωνος ἐπελήφθη τῆς ἀνευρέσεως τοῦ μεγάλου ναοῦ καὶ ἀνεκάλυψε τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἄρεως καὶ Ποσειδῶνος. Ποῖον ὅμως εἶναι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Στράβωνος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἤρχισε τὴν ἔρευναν καὶ ἐφ' οὗ ἐστήριξε τὴν ὀνομασίαν τοῦ ναοῦ (;) ὡς ναοῦ Ἄρεως καὶ Ποσειδῶνος δὲν ἀναφέρει οὔτε θὰ εἶναι δυνατὸν ν' ἀναφέρῃ ποτέ, διότι, ἐξ ὅσων ἀνωτέρω εἶδομεν, οὔτε ὁ Στράβων οὔτε Δίων ὁ Κάσιος, ἀλλ' οὔτε καὶ ἄλλος τις ἀναφέρει τι περὶ μεγάλου ναοῦ καὶ δὴ ἀφιερωμένου εἰς τὸν Ἄρη καὶ τὸν Ποσειδῶνα· ὁ δὲ Σουητιώνιος, ὅστις μόνος ἀναφέρει τὰ ὀνόματα τῶν δύο τούτων θεῶν, ὁμιλεῖ μόνον περὶ καθιερώσεως τοῦ τόπου τοῦ στρατοπέδου πρὸς τιμὴν τῶν δύο θεῶν, οὐδὲν δ' ἀπολύτως ἀναφέρει περὶ ναοῦ μικροῦ ἢ μεγάλου.

¹) C. Bursian, Geographie von Griechenland. Leipzig 1862, τόμ. Α'. σ. 32 κ. ἑ.

²) Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1913, Ἀθήναι, 1914, «Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως (1913)» σ. 85 κ. ἑ.

³) Ἀλεξ. Φιλαδελφέως, Νικόπολις, Ἀθήναι 1928, σ. 3.—Βλ. καὶ κατωτέρω σ. 24.

Τὰ θεμέλια ἐπομένως, τὰ ὅποια ἀνεκάλυψεν ὁ Φιλαδελφεὺς, κατ' ἀνάγκη πρέπει ν' ἀνήκωσιν εἰς ἄλλο οἰκοδόμημα μὴ μαρτυρούμενον ὑπὸ τῶν συγγραφέων, ὧν τὴν μαρτυρίαν ἐπικαλεῖται, μηδ' ὑπ' ἄλλου τινός. Ἐξ ὧων ἡμεῖς τοῦλάχιστον γνωρίζομεν. Καὶ ἂν δ' ἀκόμη δεχθῶμεν ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Δίωνος Κασσίου μαρτυρούμενον ἔδος δηλοῖ ὑπαίθριον ναόν¹, πάλιν δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν αὐτὸν εἰς τὸν Ἄρηνα καὶ τὸν Ποσειδῶνα, διότι ρητῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Δίωνος τοῦ Κασσίου ἀναφέρεται ὅτι τὸ ἔδος ἰδρύθη πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς δὲν ἦτο δυνατὸν μετὰ μίαν τοιαύτην νίκην νὰ λησμονήσῃ τὸν Ἄρηνα, τὸν συμπάρειδρον τῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων καὶ κατ' ἐξοχὴν ὑπ' αὐτῶν λατρευόμενον θεόν, ὡς ἐπίσης δὲν ἦτο δυνατὸν ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει νὰ λησμονήσῃ τὸν Ποσειδῶνα ὑπὸ τοῦ ὁποίου σφοδρῶς συνεταράχθησαν οἱ λεγεῶνες, καθ' ὅλον μὲν τὸν ἀπὸ Βρεντησίου μέχρι τῶν Ἑπειρωτικῶν ἀκτῶν διάπλουν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς τέσσαρας πρὸ τῆς ναυμαχίας ἡμέρας, καθ' ἃς σφοδροὶ ἄνεμοι συνετάραξαν τὸ πέλαγος², ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ὁποίου παρσκευάσθη ἡ μεγάλη νίκη τοῦ Ὀκταβιανοῦ διὰ τῆς σφοδρᾶς συνταραχῆς τοῦ τε ναυτικοῦ καὶ τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ τοῦ Ἀντωνίου³.

Ὅρθὸν λοιπὸν θὰ ἦτο ὁ δεισιδαίμων, ὅπως ὅλοι οἱ Ρωμαῖοι στρατηγοί, Ὀκταβιανὸς νὰ ἐνθυμηθῇ πρώτους τοὺς θεοὺς τούτους καὶ πρὸς τιμὴν αὐτῶν νὰ καθιερῶσιν τὸν χώρον, ἐφ' οὗ εἶχεν ἰδρύσει τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ⁴, διὸ καὶ πολὺ δικαίως ὁ Ρωμαῖος Σουητώνιος ἀναφέρει τὴν τοῦ χώρου καθιέρωσιν μεταξὺ τῶν πρώτων πράξεων τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Ἡ καθιέρωσις ὅμως αὕτη δὲν νομίζομεν ὅτι ἀναγκαίως συνεπήγετο καὶ τὴν ὑποχρέωσιν ἰδρύσεως ναοῦ μικροῦ ἢ μεγάλου, ὃν δὲν ἀναφέρει οὔτε καὶ ὁ Σουητώνιος, ὅστις μόνος, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, παρέχει τὴν περὶ καθιέρωσεως πρὸς τιμὴν τοῦ Ἄρεως καὶ Ποσειδῶνος πληροφορίαν⁵.

Ὁ Φιλαδελφεὺς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς γνώμης του προβάλλει τὴν ἐν Νικοπόλει ἀνεύρεσιν νομίσματος φέροντος ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως εἰκόνα τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας Ποσειδῶνα κρατοῦντα τριαινᾶν⁶. Καὶ δὲν εἶναι μὲν ὅλως ἀπίθανος ἢ ἐπὶ Ὀκταβιανοῦ κοπὴ τοιοῦτου νομίσμα-

¹) Δίων Κασσιος 51, 1, 8 «ἔδος τε ἐν αὐτῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπαίθριον ἰδρυσάμενος».

²) Πλουτάρχου, Ἀντωνίου, 65 «ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τρεῖς τὰς ἑφεξῆς μεγάλῳ πνεύματι κυμανθέν τὸ πέλαγος τὴν μάχην ἐπέσχεν, πέμπτη δὲ νηνεμίας καὶ γαλήνης ἀκλύστου γενομένης, συνήσαν».

³) Δίων Κασσιος 50, 31, 2 «Ὁ Καῖσαρ . . . κωλυθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀγρίππου φοβηθέντος μὴ ὑστερήσωσιν αὐτῶν ἰστίσις χρήσεσθαι μελλόντων, καὶ τι καὶ θαρσήσας ὡς οὐ χαλεπῶς κρατήσων ὅτι ἐπιπέσει ἐν τούτοις λάβρος καὶ ζάλη πολλὴ ἐς τε τὸ τοῦ Ἀντωνίου ναυτικὸν μόνον ἰσάσεις καὶ πᾶν αὐτὸ συνετάραξε» — Περὶ βλ. Ζωναρᾶ 10, 29.

⁴) Sueton. Aug. 18.

⁵) Sueton Aug. 18.

⁶) ΠΑΕ, 1913, σ. 89 κ.

τος, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν τὴν αἰτίαν δι' ἣν παρελείφθη ὁ ἕτερος τῶν θεῶν, ὁ Ἄρης, ἀφ' οὗ κατὰ τὸν Φιλαδελφέα τὸ νόμισμα ἐκόπη πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν πρὸς τιμὴν τῶν ὀποίων καὶ ἰδρῦθη ὁ ναός, ὡς ἐπίσης δὲν δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν πῶς ἡ κοπὴ τοῦ νομίσματος τούτου πρέπει ἀναγκαίως νὰ συνδεθῇ μετὰ τῆς ὑπάρξεως ναοῦ ¹.

Ὁ Φιλαδέλφεύς θεωρῶν ἀναμφισβήτητον τὴν ὑπαρξιν μεγάλου ναοῦ, ἰδρυμένου πρὸς τιμὴν τοῦ Ἄρεως καὶ Ποσειδῶνος, ἐξήρτησεν ἐξ αὐτοῦ ἢ μᾶλλον ἀνήρτησεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν μεγάλην λατινικὴν ἐπιγραφὴν, ἣς ἐλάχιστα μέρη ἀνεῦρεν αὐτὸς ἐν μέσῳ τῶν σωρῶν τῶν ἐρειπίων ². Μολονότι δ' ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὅτι ἐκ τῶν εὐρεθέντων τεμαχίων «οὐδὲν δύναται νὰ συναχθῇ» μαρτυροῦν τὴν ὑπαρξιν ναοῦ ³, ἐν τούτοις ἐπιμένει ὅτι ἀπὸ τούτου διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ὁ Ὀκταβιανὸς ἐξήγγελλε τὴν κοσμοϊστορικὴν νίκην, διεφήμιζεν ἑαυτὸν ὡς ἰδρυτὴν καὶ εἰμίμα τοὺς θεοὺς εἰς οὗ, ἦτο ἀφιερωμένον τὸ κτήριον ⁴. Ὁρθότερον σκεπτόμενος ὁ Κων. Ρωμαῖος ἀπέκρουσε τὴν ὑπαρξιν ναοῦ καὶ ὑπεστήριξε τὴν ὑπαρξιν ἱεροῦ, τεμένους. Στηριζόμενος δ' οὗτος εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος «ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ λόφῳ τοῦ Ἀπόλλωνος» ⁵ καὶ τὴν τοῦ Δίωνος Κασσίου «ἕδος τι τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπαίθριον ἰδρυσάμενος» ⁶ μετὰ ἐπανειλημένας συμπληρώσεις τῆς ἐπιγραφῆς ⁷ προέβη εἰς τὴν διὰ τοῦ «*Apollini Actio*» τελευταίαν συμπλήρωσιν ⁸, ἣν ἐπὶ τοῦ παρόντος δύναται τις νὰ θεωρήσῃ ὡς πιθανωτέραν. Ἄς ἀφήσωμεν τὴν Τύχην καὶ τὸν Χρόνον νὰ ἐκδώσωσι τὴν ὀριστικὴν ἐπὶ τῆς ἀμφισβητήσεως ἀπόφασιν, ἀφ' οὗ προσαγάγωσιν ὡς μαρτυρίας περισσότερα τῶν μέχρι τοῦδε εὐρεθέντων τεμαχίων τῆς ἐπιγραφῆς, ἧτις φοβούμεθα ὅτι καὶ μετὰ τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν ἐλάχιστα θὰ βοηθήσῃ τὴν περὶ ναοῦ Ἄρεως καὶ Ποσειδῶνος γνώμην. Ἐπίσης ματαία ἦτο ἡ ἐλπίς καὶ ἄσκοπος ἀπέβη ἡ ἐν Νικοπόλει ζήτησις τοῦ συμπλέγματος τοῦ δηνιάτου *Εὐτέχου* καὶ τοῦ ὄνου *Νίκωνος* διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι τοῦτο πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἀπομακρυνθῆ τῆς Νικοπόλεως.

Τὸ ἀνωτέρω χαλκοῦν σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον ὁ Ὀκταβιανὸς ἔστησε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου ἐπὶ τοῦ καθιερωθέντος καὶ διὰ τῶν

¹) ΠΑΕ, 1913, σ. 89 κ. ε.

²) ΠΑΕ, 1913, σ. 87 κ. ε. = «Νικόπολις» σ. 3 κ. ε.

³) ΠΑΕ, 1913, σ. 89 κ. ε. Πρβλ. σ. 90 τὰ εὐρεθέντα τεμάχια τῆς ἐπιγραφῆς: *MPERAT-O REGI-O-OC-F-VICT-AC-YM-PA-PARTA..*

⁴) ΠΑΕ, 1913, σ. 87 κ. ε. = «Νικόπολις» σ. 24 κ. ε.

⁵) Στράβων, 7 825.

⁶) Δίων Κάσσιος 51, 1, 3.

⁷) Παράρτημα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου, 1920-1, σ. 172.— Πρβλ. *Chronique* τοῦ BCH, 1922, σ. 515.

⁸) Παράρτημα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου, 1922-25, σ. 1 κ. ε.

ἐμβόλων κοσμηθέντος χώρου ¹, ὁ Φιλαδελφεὺς ἀνεζήτει ν° ἀνεύρη ἐπὶ τοῦ ἀπροσδιορίστου καὶ ἀγνώστου τόπου τῆς συναντήσεως ² παρὰ τὰς ρητὰς τῶν πηγῶν μαρτυρίας ³. Καὶ ἂν ὁμοῦς ἀνεζήτει τοῦτο ἐπὶ τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς τὸ πρῶτον ἐστήθη, πάλιν ματαία θὰ ἦτο ἡ ζήτησις, διότι τοῦτο κατὰ τὸν Ζωναρᾶν καὶ ἄλλους πρὸ πολλῶν αἰώνων «ἀνεκομίσθη» εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἐπὶ πολὺ ἐκόσμηι τὸν ἐν αὐτῷ Ἱππόδρομον ⁴. Ἐπιμελεστέρα τῶν πηγῶν ἔρευνα θ' ἀπήλασσε μεγάλων πολλακίς κόπων, ἀσκόπων δαπανῶν, ματαίων ἐλπίδων καὶ παρακεκινδυνευμένων σκέψεων κυρίως ὁμοῦς θ' ἀπήλασσαν ἄλλους ἀναγκαίων ἀναιρέσεων ἀνακριβειῶν, ὧν ἡ ἀναίρεσις ἐνοχλεῖ βεβαίως πολὺ τὸν καθ' οὗ αὕτη στρέφεται, περισσώτερον ὁμοῦς λυπεῖ τὸν ἀναιροῦντα, ἅτε ἀσχολούμενον περὶ ἄχαρι ἔργον. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων πείθεται πᾶς τις ὅτι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει δῆθεν τῶν πηγῶν γενομένη ἔρευνα δὲν ὑπῆρξεν ἐπιτυχής, διότι ἐκ τῶν συστηματικῶς ζητηθέντων οὐδὲν ἀσφαλὲς προέκυψε. Δὲν δύναται ὁμοῦς νὰ λεχθῆι τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἀνευ πηγῶν καὶ μαρτυριῶν γενομένων σκαφῶν, διότι δι' αὐτῶν προήλθον εἰς φῶς ἰδρύματα καὶ ἀντικείμενα πολλοῦ λόγου ἄξια.

Οὕτω διὰ τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων δημοσιευμάτων ⁵ διδασκόμεθα πρῶτον μὲν ὅτι διεσώθησαν λείψανα σταδίου, δύο θεάτρων, ἀμφιθεάτρου, μεγάλου ὑδραγωγείου, δεξαμενῆς καὶ ἄλλων, ἔπειτα δὲ ὅτι ἀνευρέθησαν δύο νεκροταφεῖα (μετὰ τάφων, λαρνάκων καὶ κολουμπαρίων ἀπάντων πλήρων κτερισμάτων πάσης φύσεως λ. χ. λύχνων, πυξίδων, χρυσῶν δακτυλίων, σφραγιδολίθων ἐγχαράκτων), ἐπιγραφαὶ καὶ ψηφίσματα, ὧς καὶ νομίματα, ἰδίᾳ χαλκᾶ, ὧν μερικὰ φέρουν τὰς ἐπιγραφὰς ΑΚΤΙΑ, ΙΕΡΑ, ΝΕΙΚΟΠΟΛΙΣ, ΝΕΙΚΟΠΟΛΙΤΩΝ κ.λ.π. κοπέντα ἀπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ μέχρι τῶν Σεβήρων.

¹) Πλουτάρχ. Ἀντώνιος 60.

²) Ἄλ. Φιλαδελφεὺς, Νικόπολις, Ἀθήναι, 1928, σ. 24 κ. ἀ.—Πρβλ. Alex. Philadelfeus. Les fouilles de Nicopolis. (L'Acropole, Paris, Tome II [1927] Fasc. 3-4, p. 222).

³) Πλούταρχ. ἐνθ. ἀνωτ.

⁴) Ζωναρᾶς 10, 80 «αἱ στήλαι δ' αὗται ὑστερον ἀνακομισθεῖσαι εἰς τὸ Βυζάντιον ἐστήσαν ἐν τῷ τῆς Ἰππηλασίας θεάτρῳ».—Πρβλ. Μιχαήλ Γλυκᾶ, Χρονογρ. 380 «αἱ δὲ στήλαι αὗται ὑστερον ἀνεκομίσθησαν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἐστήσαν ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ.—Νικήτας Χωνιάτης, 860 «τούτῳ δὲ συγκαθεῖλον καὶ τὸν σεσαγμένον καὶ σὺν ὀγκηθμῷ στελλόμενον ὄνον καὶ τὸν τούτῳ ἐφεπόμενον ὄνηγόν, οὗς ἐν Ἀκτίῳ ἔστησε Καῖσαρ ὁ Αὔγουστος».

⁵) Πρβλ. Π. Ε. 1913 [1914], σ. 80 κ. ἐ., 1914 [1915] σ. 70 κ. ἐ., 1915 [1916] σ. 59 κ. ἐ., 1916 [1922] σ. 49 κ. ἐ., 1918 [1922] σ. 16 κ. ἐ.—Alex. Philadelfeus, Les fouilles de Nicopolis. (L'Acropole, Paris, Tome II, 1927, p. 222 κ. ἐ.).—Ἄλεξ. Φιλαδελφεὺς, Νικόπολις, Ἀθήναι, 1928 «Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως» (1913—1926).

Ἄπαντα τ' ἄνωτέρω, μολονότι δὲν καθωρίσθη εἰσέτι ὑπὸ τῶν περὶ ταῦτα ἀσχοληθέντων ἢ ἐνὸς ἑκάστου αὐτῶν χρονολογία, δύνανται μετὰ μινος βεβαιότητος νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας.

Πλὴν ὅμως τούτων ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἰδρύματα εἰς τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἀναγόμενα, ὡς λ. χ. ἡ περίφημος βασιλικὴ τοῦ Δοματίου, τὸ ὡς μητροπολιτικὸν μέγαρον θεωρούμενον μέγα οἰκοδόμημα καὶ ἄλλα, διὰ πλουσιωτάτων καὶ ὠραιοτάτων κεκοσμημένα ψηφοθετημάτων, ἅτινα κατέλαβον θέσιν μεγίστου λόγου ἀξίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Χριστιανικῆς Νικοπόλεως καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης καθόλου. Περὶ τῆς σημασίας τῶν μνημείων τούτων ὡς καὶ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν εὐρημάτων ἐγένετο ἤδη ἱκανὸς ὑπὸ τῶν εἰδικῶν λόγος ¹.

Χριστιανικὴ Νικόπολις,

Ἐγράφη καὶ ὑπεστηρίχθη ὅτι ἰδρυτὴς τῆς πρώτης ἐκκλησίας ἐν Νικοπόλει ἐγένετο ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅστις ὑπὸ τινων πιστεύεται ὅτι ἐπεσκέφθη τὴν Νικόπολιν περὶ τὸ 68 μ. Χρ. καὶ διαχείμασεν ἐν αὐτῇ ².

Τὰ περὶ τῆς ἐπισκέψεως ὅμως τοῦ Παύλου καὶ διαμονῆς δῆθεν αὐτοῦ ἐν Νικοπόλει εἶναι, ὡς ἄνωτέρω εἶδομεν ³, λίαν ἀμφίβολα· πᾶσα δὲ τοῦ ἐναντίου ὑποστήριξις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ εἰ μὴ ὡς ἀπλή ἀστηρικτος εἰκασία. Ἀγνωστον λοιπὸν εἶναι πότε διεδόθη ὁ χριστιανισμὸς εἰς τὴν Νικόπολιν, ὡς ἐπίσης ἄγνωστος εἶναι ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἰδρύθη ἡ πρώτη ἐν αὐτῇ χριστιανικὴ κοινότης. Περὶ δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν αὕτη ὠρίσθη ὡς ἔδρα ἐπισκόπου, δύναται τις μετὰ πιθανότητος νὰ εἴπῃ ὅτι οὗτος δὲν δύναται ν' ἀπέχη πολὺ τῶν μέσων τοῦ δ' αἰῶνος.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀντιπρόσωπος τῆς ἐκκλησίας Νικοπόλεως δὲν ἀναφέρεται ῥητῶς μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν ἐπισκόπων τῶν μετασχόντων τῆς τῷ 325 ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθείσης πρώτης μεγάλης οἰκουμενικῆς συνόδου. Τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις, ὅτι τότε δὲν εἶχεν ἀκόμη ἰδρυθῆ ἡ ἐπισκοπὴ Νικοπόλεως, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν μετέσχον τῆς συνόδου ἐκείνης ἀπαξάπαντες οἱ μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι εἰς τοὺς μετασχόντας Ἠπειρώτας ἐπισκό-

¹) ΠΑΕ, 1913 - 1922.—'Αλ. Φιλαδέφωσ, Νικόπολις, 1928 σ. 26 κ. ἐ.—Γ. Α. Σωτηρίου, Τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ ἀνευρεθέντος ναοῦ ἐν Νικοπόλει τῆς Ἠλείου (ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἱεροῦ Συμβόλου»), Ἀθῆναι, 1915.

²) Le Quien, Oriens Christianus, Parisiis, 1740, τόμ. II, σ. 184.—Περὶ ἄνωτέρω σελ. 127 ὑπόσημ. 4.

³) Βλ. ἄνωτ. σ. 127.

πους, οὗς γενικῶς ἀναφέρει ὁ Εὐσέβιος κ. ἄ.¹, ὀρθότατον εἶναι νὰ παραδεχθῆ τις ὅτι συγκατελέγετο καὶ ὁ τῆς πρωτεύουσας ἡπειρωτικῆς πόλεως, δηλαδή ὁ Νικοπόλεως.

Τῆς κατὰ τὸ 347 ὁμοῦ ἐν Σαρδικῇ συγκροτηθείσης συνόδου ἀναφέρεται ὅτι μετέσχε μετ' ἄλλων ἐπισκόπων τῶν Ἠπειρῶν² (δηλαδή παλαιᾶς καὶ νέας) καὶ ὁ Νικοπόλεως Ἡλιόδωρος³. Οὗτος εἶναι ὁ πρῶτος, μέχρι σήμερον τοῦλάχιστον, γνωστός ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἀπὸ τούτου ἀρχεῖται ἡ γνωστὴ τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς σειρά, ἣτις πλήρης χασμάτων πλησιάζει τὰ μέσα τοῦ ι' αἰῶνος καὶ διακοπτομένη ἐπαναλαμβάνεται τὸν ιδ', διὰ νὰ διακοπῆ ἐκ νέου περὶ τὰ τέλη τοῦ ιε' αἰῶνος⁴.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Νικοπόλεως ἐπίστρωσαν τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἐπὶ Ἀναστασίου ἀρχιερωτεύσαντος Ἀλκίσωνος⁵ καὶ προσέθηκαν δύο δομίτους ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκτίσθη καὶ ἐλαμπρύνθη ἡ περίφημος βασιλικὴ τῆς Νικοπόλεως⁶.

Κατὰ ταῦτα ἡ σειρά τῶν ἐπισκόπων τῆς πόλεως ταύτης ἐπὶ τοῦ παρόντος διατίθεται ὡς ἑξῆς⁷.

1. Ἡλιόδωρος².— Οὗτος ἀναφέρεται ὅτι μετέσχε τῆς τῷ 347⁸ ἐν Σαρδικῇ συγκροτηθείσης συνόδου⁹.

¹) Εὐσέβιος, Βασιλ. Κωνσταντῖνος, Γ. 7, 8 (Migne. Patrol. Graec. τόμ. 2^ο, σ. 1051) Κεφ. 6 ὅπως σύνοδον ἐν Νικαίᾳ γενέσθαι προσέταξεν . . . = Κεφ. 7 «Περὶ οἰκουμενικῆς συνόδου εἰς ἣν ἐκ πάντων ἐθνῶν παρήσαν ἐπίσκοποι». = «Τῶν γοῦν ἐκκλησιῶν ἀπασῶν, αἱ τὴν Ἑθρῶπην ἀπασαν, Λιβύην τε καὶ τὴν Ἰσίαν ἐπλήρουν, ὁμοῦ συνεκίετο τῶν τοῦ Θεοῦ λειτουργῶν τὰ ἀκροθίνια . . . ἀλλὰ καὶ Θρᾶκας καὶ Μακεδόνας, Ἀχαιοὺς τε καὶ Ἠπειρώτας . . .». — Σωκράτης Λ, 8. — Πρβλ. Mansi, Concil. collect. τόμ. 2, σ. 806. βιβλ. 2, c b — Harduin, Acta conciliorum, τόμ. 1.

²) Θεοδωρῆτ' Ἐκκλησι. Ἱστορ. Β, 7 «περὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ γενομένης Συνόδου. . .» = Β, 8 Συνοδικὸν ὑπὸ τῶν αὐτόθι συνεληλυθότων ἐπισκόπων πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Οἰκουμένην ἐπισκόπους γραφέν. Ἡ Ἁγία Σύνοδος ἡ κατὰ Θεοῦ χάριν ἐν Σαρδικῇ συναχθεῖσα, ἀπὸ τῆς Ρώμης καὶ Σπανίας καὶ Γαλλίας, Ἰταλίας . . . Ἀχαΐας, Ἠπειρῶν, Θρᾶκης . . .».

³) Le Quien, Orfens Christianus, τόμ. II, σ. 134. — Gams, Series episcoporum, Batisbonae, 1873, σ. 429. — Πρβλ. Hertzberg - Καρολίδου, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, Ἰθῆναι, 1902, τόμ. 3, σ. 337. — Ἡ ἐν Σαρδικῇ (τῇ μετέπειτα Τριδιτῶς νῦν δὲ Σόφιᾳ) σύνοδος συνεκροτήθη κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησιν τοῦ Κωνσταντίου (337-361) εἰοῦ καὶ διαδόχου τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Πρβλ. Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, Ἀθήνησιν 1852, τόμ. 3, σ. 227. Περὶ τοῦ ἔτους τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς αἱ γνώμαι εἶναι διάφοροι. Καὶ ἄλλοι μὲν δέχονται τὸ 343 (Α. Διομήδους Κυριακοῦ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθήνησιν, 1898, τόμ. Α. σ. 285), ἄλλοι τὸ 341 καὶ ἄλλοι τέλος τὸ 347.

⁴) Le Quien, ἐνθ. ἄνωτ. τόμ. II, σ. 134 καὶ τόμ. III, σ. 994 κξ. — Gams, ἐνθ. ἄνωτ.

⁵) Ἀλ. Φιλαδελφ. «Νικοπόλις» σ. 11.

⁶) ΠΑΕ, 1915 σ. 59. — Ἀλ. Φιλαδελφ. «Νικοπόλις».

⁷) Οἱ ἀριθμοὶ 1, 2, 3 κλπ. δὲν δηλοῦσιν ἀδιάκοπον διαδοχὴν, ἀλλὰ τίθενται ἀπλῶς πρὸς δῆλωσιν μιᾶς βοηθητικῆς σειράς.

⁸) Le Quien, ἐνθ. ἄνωτ. II, 133: Sardinensis synodi epistolae ad ecclesias subscripsit Heliodorus de Nicopoli.

2. Δωνάτος· 425. 431. 432 μ. Χρ.¹.—Μετέσχε τῆς ἐν Ἐφέσῳ τῷ 431, συγκροτηθείσης τρίτης οἰκουμενικῆς συνόδου, ὑπογραφόμενος «Δωνάτος ἐπίσκοπος Νικοπόλεως τῆς Παλαιᾶς Ἡλείρου» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Δυρραχίου Εὐχάριον, ὅστις ὑπεγράφητο τῆς νέας Ἡλείρου².

3. Ἀττικὸς· 446. 449 451.—Ἀναφέρεται ἐν ἐπιστολῇ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Λέοντος Α' τοῦ Μεγάλου, γραφείῳ τῷ 445/6 ἢ τῷ 449. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ Λέων ὑπερασπίζων τὸν Ἀττικόν, καθ' οὗ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Ἀναστάσιος εἶχεν ἐπιβάλλει ἐκκλησιαστικὴν πειθυρχικὴν ποινὴν κριθεῖσαν ὑπερβολικὴν³. Ὁ Ἀττικὸς μετέσχε τῆς ἐν Ἐφέσῳ μετ' αὐτὸς συνόδου, τῆς συγκληθείσης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β' κατ' Αὐγουστον τοῦ 449 καὶ διὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς κληθείσης ληστρικῆς, ὑπογραφόμενος ὡς «Ἀττικὸς ἐπίσκοπος Νικοπόλεως τῆς κατὰ τὴν παλαιὰν Ἡλείρου»⁴. Ἐπίσης μετέσχε τῆς ἐν Χαλκηδόνι τετάρτης οἰκουμενικῆς συνόδου (451), ἐν ἣ καὶ διέπρεψε μετὰ θέρμης ὑποστηρίξας τὸ ἄκυρον τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου⁵.

4. Εὐγένιος· 458.—Περὶ τούτου γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἀρχιεράτευσεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Α' (457-474)⁶.

5. Δομίτιος Α'-?-?.—Οὗτος γνωρίζεται ἡμῖν τὸ πρῶτον διὰ τῶν

¹) Αἱ χρονολογίαι ἀναφέρονται εἰς σχετικὰς μνείας ἀπαντώσας ἐν πρακτικοῖς συνόδων, ἐγγράφοις διαφόροις, ἐπιστολαῖς κλπ.

²) Le Quien, ἐνθ' ἄνωτ. II σ 133: Ephesinae synodi interfuit anno 431.—Gams ἐνθ' ἄνωτ. σ. 429. —Πρβλ. Hertzberg-Καρολίδου ἐνθ' ἄνωτ. 3, σ. 536.—Ἡ ἐν Ἐφέσῳ 1^η Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνεκροτήθη ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ (108. 450) βλ. Ράλλη Ποτλῆ, ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. 1, σ. 389 κτ.—Πρβλ. καὶ τόμ. 2, σ. 306 κτ.—Ἡ ἐν αὐτῷ ἀναφερομένη χρονολογία υἱγ (413) ἀπὸ Χριστοῦ πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς υλα' (431)

³) Mansi, τόμ. 5, σ. 1274 καὶ 1279.—Le Quien τόμ. 2, σ. 105. 133 κτ. 161 κτ.—Clinton, τόμ. 1, σ. 633. 639.—Πρβλ. Hertzberg-Καρολίδου ἐνθ' ἄνωτ. 3, 510.

⁴) Le Quien, τόμ. 3, σ. 131.—Mansi τόμ. 5, σ. 1274.—Hertzberg-Καρολίδου, ἐνθ' ἄνωτ. 3, σ. 512.

⁵) Le Quien, τόμ. 2, σ. 134.—Hertzberg-Καρολίδου, ἐνθ' ἄνωτ. 3, 514, 515.—Εὐαγγερίου Ἐκκλησ. Ἱστορ. Β, 18. Patrol. Graec. τόμ. 86, σ. 2518) «Ἐπιτομή τῶν κινήσεων ἐν τῇ εἰς Χαλκηδόνα Συνόδῳ... σ. 2575 «Μεθ' οὗς Ἀττικὸς, ἐπίσκοπος Νικοπόλεως ἐζήτησεν ἐνδόσιμον αὐτοῖς γενέσθαι ὀλίγων ἡμερῶν, ἐφ' ᾗ ἀκυμάντῳ διανοίᾳ καὶ ἀταράχῳ λογισμῷ τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα καὶ τοῖς ἁγίοις Πατράσι τυπωθῆναι...».

⁶) Le Quien, τόμ. 2, σ. 134.—Gams ἐνθ' ἄνωτ. σ. 428.—Hertzberg-Καρολίδου, ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. 3, σ. 591.

⁷) Ἄν καὶ εἶναι ἀνεξακριβωτὸς ὁ χρόνος τῆς ἀρχιερατείας τούτου ἐφ' ὅσον ἄλλως τε εἶναι ἀνεξακριβωτὸς ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως τῆς βυσαλικῆς (ἀναγομένης εἰς τὸν 8^ο μῆχρι τοῦ 7^ο αἰῶνος, πρβλ. ΠΛΕ, 19:5 [1916] σ. 92—Ἴλ. Φιλαδέλφ. «Νικοπόλις» 1928, σ. 2) κ.έ.—Γ. Σωτηρίου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 22), ἐκ τῆς ψηφιδωτῆς ἐπιγραφῆς τῆς ὁποίας γνωρίζεται ἡμῖν τὸ πρῶτον οὗτος. ἐν τούτοις ἀκολουθοῦντες τὰς σκέψεις τοῦ Γ. Σωτηρίου (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 21) τάσσομεν τὸν Δομίτιον Α', τὸν κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς

ἐπιγραφῶν τῶν ἀποκαλυφθεισῶν ἐν τῇ μεγάλῃ χριστιανικῇ βασιλικῇ¹, ἀναγραφόμενος ἐν αὐταῖς ὡς κτήτωρ καὶ ἐπιμελητὴς τῆς ἰδρύσεως τοῦ περιφήμου τούτου ναοῦ².

6. *Δομήτιος Β'* ?.—Καὶ οὗτος ἐγνωρίσθη ἡμῖν διὰ μιᾶς τῶν ψηφιδωτῶν ἐπιγραφῶν³, ἐν ᾗ ἀναγράφεται ὡς διάδοχος τῆς ἱερωσύνης τοῦ

Δομήτιον καὶ Δομήτιον, μετὰ τὸν Εὐγένιον καὶ πρὸ τοῦ Δομητίου Β', περὶ οὗ ὁμοίως κατωτέρω.

¹) Α.—Κάτωθεν τῆς θαυμασίας ψηφιδωτῆς συνθέσεως τῆς ἐν τῇ βορείᾳ πτέρυγι τῆς προδύσεως τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος βασιλικῆς ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

† Ὁκεανὸν περὶφαντεῖον ἀπ[ε]ρίττον ἐνθα δέδορκας
γαῖαν μέσσον ἔχοντα σοφοῖς ἰνδάμασι τέχνης
πάντα πέριξ φορέουσιν ὅσα πν[ε]ίσι τε καὶ ἔρπει
Δομητίου κτέανον ἰμ[ε]γαθύμου ἀρχιερέως.

Ταύτην ἐδημοσίευσαν οἱ ἐξῆς Γ. Σωτηρίου, (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 13. 23) καὶ Ἀλ. Φιλαδελφεὺς (ΠΑΕ, 1915 [1916] σ. 68), τρίτον ὁ Φιλαδελφεὺς (ΑΕ, 1916, σ. 67), τέταρτον Ἰταλὸς τις ἀνταποκριτῆς (Civiltà cattolica 68 (1917) σ. 881), πέμπτον ὁ Ἀντώνιος Χ. Χατζῆς (ΑΕ, 1918 σ. 28 κ. ε') καὶ ἕκτον ὁ Ἀλέξ. Φιλαδελφεὺς («Νικόπολις» 1928, σ. 30). Ἐνταῦθα ἐπανεκδίδεται αὕτη, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀ. Χατζῆ γενομένην συστηματικωτέραν δημοσίευσιν.

Β'. Παρὰ τὸ κατώφλιον τῆς μεγάλης βασιλικῆς πύλης ἀπεκαλύφθη ἡ κάτωθι ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή:

† Λίθον ἀπαστρέπτοντα θ((εο))ῦ χάριν ἐνθα κ((αι)) ἐνθα
ἐκ θεμεθλων τολύπευσε κ((αι)) ἀγλαῖην πόρε πᾶσαν
Δομητίος περίπυστος, ἀμωμήτων ἱερῶν
ἀρχιερεὺς πανάριστος, ὅλης πάτρης μέγα φέγ[γος].
αὕτη ἡ πύλη τοῦ κ((υρίου)) δίκαιοι εἰσελθόντων

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τῶν Γ. Σωτηρίου (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 14. 25) καὶ Ἀλ. Φιλαδελφεὺς (ΠΑΕ, 1915 [1916] σ. 89), ἐκ τρίτου ὑπὸ Ἀλ. Φιλαδελφεὺς (ΑΕ, 1917, σ. 48 65), τὸ τέταρτον ὑπὸ Ἀ. Χ. Χατζῆ (ΑΕ, 1918, σ. 31) καὶ ἐκ νέου ὑπὸ Ἀλ. Φιλαδελφεὺς («Νικόπολις» 1928, σ. 31).

Γ'.—Μετὰ τὸ κατώφλιον τοῦ *Νάρθηκος* ἀπεκαλύφθη τρίτη ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή μικρὸν διαφέρουσα τῆς προηγουμένης καὶ ἔχουσα ὡς ἐξῆς:

† Οἶκον ἀπαστρέπτοντα θ((εο))ῦ χάριν ἐνθα κ((αι)) ἐνθα
δείματο καὶ κόσμησε καὶ ἀγλαῖην πόρε πᾶσαν
Δομητίος περίπυστος, ἀμωμήτων ἱερῶν
ἀρχιερεὺς πανάριστος, ὅλης πάτρης μέγα φέγγος[ς].

Ἐδημοσιεύθη δὲ ὑπὸ τῶν Γ. Σωτηρίου (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 15—23), Ἀλ. Φιλαδελφεὺς (ΠΑΕ, 1915, σ. 91, ΑΕ, 1917, σ. 63), ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ ἀνταποκριτοῦ (Civiltà cattolica σ. 379) καὶ τοῦ Ἀντ. Χατζῆ (ΑΕ, 1918, σ. 32).

²) Βλ. τὰς ἀνωτέρω δημοσιευομένας ἐπιγραφάς.

³) Ἡ ἐπιγραφή ἀπεκαλύφθη παρὰ τὸν οὐδὸν τῆς κυρίας τοῦ ναοῦ εἰσόδου, τῆς κειμένης ἐν τῷ δυτικῷ τοίχῳ τοῦ ἐξωνάρθηκος καὶ ἔχει οὕτω:

Δομήτιος μὲν ὁ πρῶτον τὸν σεβάζομιον κατεσκεύασεν οἶκον,
Δομήτιος δὲ ὁ νῦν γε Ν((ικο))π((όλεως)) ἐὼν ἐκ[ε]ίνου καὶ τῆς ἱερωσύνης διάδοχος
δυνάμ[ε]ι Χρ(ιστοῦ) τὴν πᾶσαν ἐκαλ[ι]έργησεν τρίτωον
εὐφρόσυνος μὴν ἐν τῷ νεφῷ ὡς μαθητῆς τοῦ προτέρο[υ] Π+Ι+ΑΙ ΜΑΩC [—?]

5 Δημητρίου μάρτυρος ἐκάτερος εὐχαριστῶν τῇ προστασίᾳ

Ε. Μ. της Κ. Τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

κρόην Δομιτίου και ὡς συνεχιστῆς τῆς διακοσμῆσεως τῆς μεγάλης βασιλικῆς, ἦτις, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς, ἐτιμᾶτο εἰς μνήμη τοῦ μεγαλομάρτυρος *Δημητρίου*¹.

7. *Ἀλκίσων*².—Περὶ τούτου ἐγνωρίζομεν ὅτι ἀρχιεράτευσεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου Α' (Ἀπριλ. 491 - Ἰουλ. 518) και ὅτι διεδέξατο αὐτὸν ὁ Ἰωάννης³. Ἐπίσης ἦτο γνωστὸν ὅτι κληθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος και παρεπιδημῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐτελεύτησεν ἐν αὐτῇ⁴. Ἐκ μιᾶς δὲ ψηφιδωτῆς ἐπιγραφῆς ἀποκαλυφθείσης ἐν τῷ οὐδῶ μεγαλοπρεποῦς αἰθύσης, ἀνηκούσης εἰς μέγα και λαμπρὸν οἰκοδόμημα, μανθάνομεν ὅτι κτίστης τοῦ μνημειώδους ἐκείνου κτηρίου ἦτο ὁ *Ἀλκίσων*⁵. Ἀναφέρεται ὅτι μετέσχε μιᾶς τῶν ἐν Ἡπειρῶ τοπικῶν συνόδων⁶, θεωρεῖται δὲ και ὡς εἰς τῶν ἐντριβεσταίων περὶ τὴν καθολικὴν πίστιν⁷ και τῶν ἐνθερμοτάτων ὑποστηρικτῶν τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου⁸ πρὸς αὐτὸν ἀληθύνοντο αἱ τῶν μοναχῶν τῆς Παλαιστίνης περὶ Μακεδονίου, Φλαβιανοῦ κ. ἄ. ἐπιστολαί⁹.

¹ Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ἀλ. Φιλαδελφῆος (ΑΕ, 1916, σ. 122=ΠΑΕ, 1916 [1922] σ. 57= Νικόπολις, 1928, σ. 35) και Ἀντ. Χατζῆ (ΑΕ, 1918, σ. 29).

² Βλ. τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ἐν στ. 5.

³ Ἀλκίσων (Φιλαδελφεὺς Νικόπολις σ. 11) ἢ *Ἀλκίσων* (Γ. Σωτηρίου ἐνθ. ἀνωτ. σ. 24); Τὸν τύπον *Ἀλκίσων* εὐρίσκομεν παρ' Εὐαγγέλιου, Ἐκκλησ. Ἱστορ. 3, 31 (Migne, Patrol. Graec. τόμ. 86, Νικηφόρου Καλλίστου 16, 29 κ. 30 (Migne, Patrol. Graec. τόμ. 145) και Gams ἐνθ. ἀνωτ. σ. 429)· παρὰ δὲ τῷ Le Quien εὐρηναται ἀμφότεροι οἱ τύποι *Alecyson*, *Aleissson* και *Aleisison*.—Τὸ ὄνομα εἶναι γνωστὸν και ὡς ὄνομα ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας.

⁴ Περὶ τοῦ ἀκριβοῦς χρόνου τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ δὲν ἔχομεν ρητὴν μαρτυρίαν. Καὶ ὁ μὲν Le Quien (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 134) ὁ Gams (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 429) και ὁ Γ. Σωτηρίου (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 24) δέχονται αὐτὸν ἀρχιερατεύοντα κατὰ τὸ 516, ὁ δὲ Hertzberg λέγει ὅτι ἀπεβίωσεν οὗτος κατὰ τὸ 513 (Hertzberg· Καρολίδου, ἐνθ. ἀν. 3, 588).

⁵ Le Quien, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 134 «Anastasio imperatore sedebat Aleissson Nicopoli is veteris Epiri metropolita». σ. 135 «Aleissson i itaque successit Johannes anno 516».

⁶ Le Quien, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 134, κατὰ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μαρκελίνου «ab imperatore Byzantium accessitum, ibique obiisse refert (Marcellinus)».—Migne, Patrol. Graec. τόμ. 86, σ. 1860; Εὐαγγέλιου, Ἐκκλησ. Ἱστορ. 3, 31, ὑπόμνημα 44 «Aleisison . . . mortuus est anno Christi 516». Πρὸβλ. Hertzberg· Καρολίδου, ἐνθ. ἀνωτ. 3, 588.

⁷ Τῆς ἐπιγραφῆς και τοῦ ὀνόματος πρώτην ποιεῖται μνησίαν ὁ Ἀλ. Φιλαδελφεὺς ἐν «Νικόπολις» 1924, σ. 11.

⁸ Γ. Σωτηρίου, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 24.

⁹ Le Quien, ἐνθ. ἀνωτ. II, 131 «Chalcedonensis seu Catholicae Fidei studiosissimus». «Episcopus Nicopolitanus satisfaciens Ecclesiae Catholicae susceptus est».

¹⁰ Εὐαγγέλιου, Ἐκκλησ. Ἱστορ. (Migne, Patrol. Graec. τόμ. 86, σ. 1860) 3, 31 ὑπομν. 44 «Hic Aleissson episcopus erat Nicopolis quae metropolis est veteris Epiri, inter praecipuos defensores synodi Chalcedonensis».

¹¹ Εὐαγγέλιου, ἐνθ. ἀνωτ. 3, 31 «Ἐπιστολὴ τῶν μοναχῶν Παλαιστίνης πρὸς Ἀλκί-

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008